

Postanowienie z dnia 22 lutego 2007 r., III CZP 166/06

Wpis hipoteki przymusowej zabezpieczającej należności z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne następuje na rzecz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (art. 26 ust. 3 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych w brzmieniu nadanym ustawą z dnia 18 grudnia 2002 r. o zmianie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych oraz zmianie niektórych innych ustaw, Dz.U. Nr 241, poz. 2074).

Sędzia SN Henryk Pietrkowski (przewodniczący)

Sędzia SN Jan Górowski

Sędzia SN Maria Grzelka (sprawozdawca)

Sąd Najwyższy w sprawie z wniosku Skarbu Państwa – Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, Oddziału w R. przy uczestnictwie Bogusława P. i Elżbiety J.-P. o wpis hipoteki przymusowej zwykłej w nr (...), po rozpoznaniu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym w dniu 22 lutego 2007 r. zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Okręgowy w Rzeszowie postanowieniem z dnia 2 listopada 2006 r.:

„Czy uprawnienie (legitymacja) do żądania wpisu do księgi wieczystej hipoteki przymusowej zabezpieczającej wierzytelność z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne (art. 26 ust. 3 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, Dz.U. z 1998 r. Nr 137, poz. 887 ze zm.) przysługuje Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych czy też Skarbowi Państwa reprezentowanemu przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych jako dysponenta Funduszu Ubezpieczeń Społecznych?”

odmówił podjęcia uchwały.

Uzasadnienie

Skarb Państwa – Zakład Ubezpieczeń Społecznych, Oddział w R. wniósł o wpis w księdze wieczystej dotyczącej nieruchomości małżonków Bogusława P. i

Elżbiety J.-P. hipoteki przymusowej zwykłej w kwocie 32 840,45 zł z odsetkami od dnia 1 lutego 2006 r. Powołał się na decyzję Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z dnia 6 marca 2006 r. stwierdzającą istnienie po stronie Bogusława P. zaległości w opłacaniu składek na ubezpieczenie społeczne oraz wskazał, że decyzja została dłużnikowi doręczona i jest prawomocna. Referendarz sądowy uwzględnił wniosek, dokonując w dniu 10 lipca 2006 r. wpisu na rzecz Skarbu Państwa reprezentowanego przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych, Oddział w R. W wyniku skargi uczestnika Bogusława P. Sąd Rejonowy w Rzeszowie uchylił powyższy wpis i wniosek oddalił. Stwierdził, że decyzja dotycząca zaległości składkowych jest nieostateczna, w związku z czym mogłaby stanowić podstawę wpisu hipoteki kaucyjnej, a nie żądanej przez wnioskodawcę hipoteki zwykłej. W apelacji Skarb Państwa zarzucił, że dołączona do wniosku decyzja była prawomocna, co uzasadniało żądanie wpisu hipoteki zwykłej.

Sąd Okręgowy w Rzeszowie przy rozpoznawaniu apelacji powziął wątpliwość, czy wpis hipoteki przymusowej zabezpieczającej wierzytelność z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne następuje na rzecz Skarbu Państwa reprezentowanego przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych jako dysponenta Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, czy na rzecz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych jako odrębnej od Skarbu Państwa państwowej osoby prawnej.

Przedstawione zagadnienie prawne zostało sformułowane nieprecyzyjnie, gdyż zasugerowano w nim, że kwestionowane może być uprawnienie Zakładu Ubezpieczeń Społecznych do samego występowania z żądaniem wpisu, nie zaś prawo Zakładu Ubezpieczeń Społecznych do uzyskania wpisu na swoją rzecz. Jednakże z uzasadnienia wynika jednoznacznie, że Sąd Okręgowy upatrywał wątpliwości w kwestii, komu hipoteka przymusowa przysługuje, a więc na czyją rzecz ma być ustanowiona, a nie w kwestii, kto może występować o jej wpis. (...)

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Wątpliwości Sądu Okręgowego dotyczące tego, czy wnioskowany przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych wpis hipoteki przymusowej zabezpieczającej należności z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne następuje na rzecz tego Zakładu, czy na rzecz Skarbu Państwa, jedynie ze wskazaniem Zakładu jako osoby prawnej, której powierzono wykonywanie praw Skarbu Państwa, powstały w związku z postanowieniem Sądu Najwyższego z dnia 19 września 2002 r., V CKN 1223/00 (OSNC 2003, nr 9, poz. 127). W postanowieniu tym Sąd Najwyższy przyjął,

że nie budzi wątpliwości uprawnienie Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, jako państwowej osoby prawnej, do składania wniosków o wpis hipoteki przymusowej zabezpieczającej wierzytelności tzw. składkowe, ale nie oznacza to, że równocześnie Zakład Ubezpieczeń Społecznych ma uprawnienie do uzyskania wpisu hipoteki przymusowej na swoją rzecz. Według oceny Sądu Najwyższego, składki ubezpieczeniowe należące do zasobów Funduszu Ubezpieczeń Społecznych stanowią własność Skarbu Państwa, a nie własność Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, który jedynie na zasadzie powiernictwa zarządza wydzielonym mieniem Skarbu Państwa. Tym samym, uprawnionym do hipotecznego zabezpieczenia państwowej wierzytelności z tytułu składek ubezpieczeniowych jest Skarb Państwa, który też powinien zostać wpisany w dziale IV księgi wieczystej jako wierzyciel hipoteczny.

Należy zgodzić się ze stwierdzeniem Sądu Okręgowego, że ww. pogląd Sądu Najwyższego pozostaje w sprzeczności z treścią art. 26 ust. 3 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. Nr 137, poz. 887 ze zm. – dalej: "u.s.u.s."), nie oznacza to jednak, że w rozpoznawanej sprawie powstało przedstawione zagadnienie prawne. Uszło uwagi Sądu Okręgowego, że w postanowieniu z dnia 19 września 2002 r. Sąd Najwyższy orzekł pod rządami art. 26 ust. 3 u.s.u.s. w innym niż obecnie brzmieniu. Sprawia to, że bez względu na ocenę stanowiska Sądu Najwyższego, pogląd wyrażony w wymienionym orzeczeniu stracił aktualność.

Począwszy od dnia 5 czerwca 2001 r. przepis art. 26 ust. 3 u.s.u.s. miał następujące brzmienie: „Należności z tytułu składek są zabezpieczane hipoteką przymusową na wszystkich nieruchomościach dłużnika” (zob. art. 6 pkt 1 ustawy z dnia 11 kwietnia 2001 r. o zmianie ustawy – Ordynacja podatkowa oraz zmianie niektórych innych ustaw, Dz.U. Nr 39, poz. 459). Z tego przepisu nie wynikało, kto jest uprawniony do hipoteki przymusowej, w związku z czym, jak również wobec niewyjaśnionego w orzecznictwie i doktrynie charakteru składki ubezpieczeniowej, zwłaszcza jej kwalifikacji cywilnoprawnej, usprawiedliwione było poszukiwanie przez Sąd Najwyższy w drodze wykładni funkcjonalnej i systemowej odpowiedzi na pytanie dotyczące podmiotu, któremu przysługiwała hipoteka przymusowa. Po upływie niespełna 3 miesięcy od wydania postanowienia przez Sąd Najwyższy art. 26 ust. 3 u.s.u.s. otrzymał nowe brzmienie, w którym obowiązuje od dnia 1 stycznia 2003 r. (zob. art. 1 pkt 10 lit. a ustawy z dnia 18 grudnia 2002 r. o zmianie ustawy o

systemie ubezpieczeń społecznych oraz zmianie niektórych innych ustaw, Dz.U. Nr 241, poz. 2074). Zmiana polegała na wyraźnym oznaczeniu, że hipoteka przymusowa dla zabezpieczenia należności z tytułu składek przysługuje Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych. Zważywszy, że od dnia 1 stycznia 1999 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych jest odrębną od Skarbu Państwa państwową jednostką organizacyjną posiadającą osobowość prawną, nie może być wątpliwości, iż przynajmniej od dnia 1 stycznia 2003 r. Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych przysługuje uprawnienie do uzyskania na swoją rzecz wpisu hipoteki przymusowej zabezpieczającej należności z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne i to bez względu na koncepcję prawną, jaka legła u podstaw zmiany wprowadzonej w art. 26 ust. 3 u.s.u.s.

W tej sytuacji polemika z poglądem Sądu Najwyższego wyrażonym w postanowieniu z dnia 19 września 2002 r. była w rozpoznawanej przez Sąd Okręgowy sprawie bezprzedmiotowa. Równocześnie nie można przyjąć, że w tej sprawie w ogóle powstało wskazywane zagadnienie prawne, skoro odpowiedź w kwestii podmiotu uprawnionego do hipoteki przymusowej wynika wprost z art. 26 ust. 3 u.s.u.s. w brzmieniu obecnie obowiązującym.

Przedstawione zagadnienie prawne nie zasługiwało na podjęcie uchwały także z innych przyczyn, z których każda mogłaby stanowić samodzielną podstawę odmowy udzielenia odpowiedzi.

Podmiotem wniosku o wpis hipoteki przymusowej był Skarb Państwa, za który podejmował czynności procesowe zastępca dyrektora Oddziału Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w R. Tymczasem począwszy od dnia 1 stycznia 1999 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych nie stanowi *stationis fisci* Skarbu Państwa, co miało miejsce pod rządami ustawy z dnia 25 stycznia 1986 r. organizacji i finansowaniu ubezpieczeń społecznych (jedn. tekst: Dz.U. z 1989 r. Nr 25, poz. 137 ze zm.), w związku z czym nie może już występować w roli państwowej jednostki organizacyjnej, o której mowa w art. 67 § 1 k.p.c. Ponadto Skarb Państwa nie jest osobą prawną zajmującą się realizacją zadań z zakresu zabezpieczenia społecznego. Te zadania zostały powierzone innej osobie prawnej – Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych, który jest wprawdzie państwową osobą prawną i realizuje zadania Państwa, ale ma własną podmiotowość materialnoprawną i procesową. Wobec tego, że z wnioskiem o wpis hipoteki przymusowej wystąpił podmiot nieuprawniony, rozstrzygająca o zasadności wniosku była w pierwszym

rzędzie kwestia braku legitymacji czynnej wnioskodawcy. Do zajęcia stanowiska Sądu Okręgowego w tej kwestii nie było niezbędne wyjaśnienie, na czyją rzecz wpis hipoteki miałby nastąpić.

Nie było to niezbędne także dlatego, że bez względu na to, komu w rozpoznawanej sprawie przysługiwała hipoteka przymusowa, wpis w dziale IV księgi wieczystej hipoteki zwykłej obciążającej nieruchomości wspólną dłużnika i jego małżonka dla zabezpieczenia należności przypadających od dłużnika nie mógłby nastąpić na podstawie doręczonej dłużnikowi decyzji nieostatecznej ani na podstawie takiej decyzji ostatecznej. Jak wyjaśnił Sąd Najwyższy w uchwale składu siedmiu sędziów z dnia 28 października 2004 r., III CZP 33/04 (OSNC 2005, nr 3, poz. 43), decyzja nieostateczna doręczona tylko dłużnikowi stanowi podstawę wpisu hipoteki przymusowej obciążającej nieruchomości wspólną dłużnika i jego małżonka, jednakże taka hipoteka jest hipoteką kaucyjną. Decyzja, która po doręczeniu dłużnikowi stała się ostateczna, nie może stanowić podstawy wpisu ani hipoteki przymusowej kaucyjnej, ani hipoteki zwykłej na nieruchomości wspólnej małżonków, jest natomiast podstawą administracyjnego tytułu wykonawczego, który jednak musi opiewać na oboje małżonków (por. także uchwały Sądu Najwyższego z dnia 18 września 2002 r., III CZP 49/02, OSNC 2003 nr 9, poz. 115, z dnia 8 października 2003 r., III CZP 68/03, OSNC 2004, nr 12 poz. 191 oraz z dnia 18 marca 2005 r., III CZP 3/05, OSNC 2006, nr 2, poz. 27). Dopiero tytuł wykonawczy dotyczący obojga małżonków może uzasadniać wpis hipoteki przymusowej zwykłej obciążającej nieruchomości wspólną małżonków, nie zaś sama decyzja administracyjna dotycząca dłużnika, choćby była ostateczna. W sprawie rozpoznawanej przez Sąd Okręgowy do wniosku nie został dołączony wymagany tytuł wykonawczy.

Z przedstawionych względów Sąd Najwyższy odmówił podjęcia uchwały (art. 61 § 1 ustawy z dnia 23 listopada 2002 r. o Sądzie Najwyższym, Dz.U. Nr 240, poz. 2052 ze zm.).